

Інформаційне забезпечення управління правовою освітою учнів у загальноосвітньому навчальному закладі

Розглядається проблема інформаційного забезпечення управління правовою освітою учнів у загальноосвітньому навчальному закладі.

Ключові слова: інформаційне забезпечення управління, система інформаційного забезпечення управління, правова освіта.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Сьогодні незалежна Україна стоїть на шляху розбудови громадянського суспільства та правової держави. І тут важливого значення набуває правова освіта, яка покликана дати учневі глибокі знання права та законодавства, прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, підказати їй шляхи правильної поведінки в тій чи іншій ситуації, спрямувати поведінку і вчинки у рамки законності.

Разом з тим, відбувається зміна суспільного устрою, що зумовлена стійкою тенденцією переходу людства від індустріальної цивілізації до інформаційної, яка формує моделі науково-технічного та інноваційного розвитку як держави в цілому, так і освіти зокрема.

Тому перед керівниками загальноосвітніх навчальних закладів актуальною постала проблема інформаційного забезпечення управління правовою освітою учнів, що полягає не тільки у створенні комп'ютерних програм, а й в розробці педагогічного змісту інформації та теоретичних засад діяльності керівника щодо реалізації вищезазначеної проблеми.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Вчені-педагоги В. І. Бондар, Г. В. Єльнікова, Ю. А. Конаржевський, В. І. Маслов, О. А. Орлов, В. С. Пікельна, М. М. Поташнік, Т.І. Шамова, вважають, що науково організована і цілеспрямована робота з інформацією є основою ефективного управління загальноосвітнім навчальним закладом.

Обґрунтуванням теорії управління ЗНЗ, факторів впливу зовнішнього середовища на функціонування школи, зворотного зв'язку як основи контролю її діяльності; удосконалення інформаційних банків і систем внутрішньошкільної педагогічної інформації приділяють увагу Ю.В. Васильєв, В.В. Гуменюк, Ю.К. Конаржевський, В.І. Маслов, Н.М. Островерхова, Ю.Я. Табаков, Л.І. Фішман, А. Шміте та ін.

Дослідженням проблеми правової компетентності керівників навчальних закладів займаються В. Олійник, В. Пальчиков. Питанням правової освіти учнів присвячено праці О. Аграновської, Л. Баліна, П. Баранова, О. Бойка, В. Головченко, М. Кейзерова, В. Котюка, В. Кригера, В. Оксамитного, О. Скакуна, В. Тищенко, М. Цвік.

Вищезазначені дослідження складають фундамент для подальшого вивчення і розвитку теорії і технології інформаційного забезпечення управління правовою освітою учнів.

Формулювання цілей статті... Створення правової держави, розширення інформаційного простору, утвердження пріоритетів загальнолюдських цінностей, освіченості та правової культури особистості значною мірою посилює вагомість таких професійних якостей керівників, як здатність забезпечити високу організацію надання правової освіти учням, вміння приймати правомірні управлінські рішення, мати позитивну правову свідомість, готовність виховувати високу правову культуру учасників навчально-виховного процесу.

Однак, як свідчить практика, самі управлінці часто відчують гостру потребу у правових знаннях, умінні використовувати інформаційні ресурси у процесі управління, структуруванні інформаційних масивів, удосконаленні інформаційних потоків в управлінні навчально-виховним процесом, визначенні інформаційних потреб споживачів інформації в освіті.

Крім того, аналіз наукової літератури з даної проблеми дозволяє констатувати недостатній ступінь розробленості предмета нашого дослідження. Відтак, метою даної статті є визначення основних шляхів інформаційного забезпечення управління правовою освітою учнів у загальноосвітньому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу... Становлення України як демократичної, правової держави, формування засад громадянського суспільства зумовлюють необхідність підвищення рівня правової культури населення. А розвиток правосвідомості, подолання правового нігілізму, задоволення потреб громадян у одержанні знань про право можуть бути забезпечені, насамперед, шляхом удосконалення їхньої правової освіти.

Економічна, соціокультурна ситуація, що склалася в суспільстві, країні й світі, визначає проблеми в управлінні правовою освітою і правовим виховання сучасних школярів.

Для об'єктивного та всебічного дослідження даної проблеми, проаналізуємо її основні терміни та поняття, такі як „управління”, „управління освітою”, „правова освіта”, „інформаційне забезпечення”.

На думку В. Г. Афанасьєва “управління” – це передусім усвідомлена діяльність людини, яка переслідує свої цілі. І не просто діяльність, а той особливий її різновид, пов’язаний із виробленням рішення, з організацією, спрямованою на втілення рішення у життя, з регулюванням системи відповідно до заданої мети, з підбиттям підсумків діяльності, з систематичним отриманням, переробкою та використанням інформації [1, с. 390].

Г. В. Єльнікова „управління освітою” визначає як цілеспрямований вплив суб’єктів управління різних рівнів (державного, регіонального, місцевого) на всі ланки освіти з метою гармонійного розвитку підростаючого покоління, життєдіяльність якого необхідно забезпечує збереження і подальший розвиток соціального організму та культури суспільства [2, с.9].

У Національній програмі правової освіти населення, поняття “правова освіта” населення трактується як здійснення комплексу заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на створення належних умов для набуття громадянами обсягу правових знань та навичок їх застосування, необхідних для реалізації громадянами своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов’язків.

Під інформаційним забезпеченням управління загальноосвітнім навчальним закладом розуміється спеціально організована система збору, обробки, збереження та наступного використання чітко визначеного комплексу інформації, що відображає і забезпечує реалізацію цілей та завдань управління. А підготовку керівника загальноосвітнього навчального закладу до створення і користування системами інформаційного забезпечення управління, а отже і управління правовою освітою, слід розглядати у трьох принципово важливих аспектах, а саме: чого навчати (зміст); в якій послідовності (структура); якими способами (технологія) [3, с. 178].

Характеризуючи роль інформації в управлінні школою як складною соціально-педагогічною системою, Н. Г. Протасова зазначає, що:

- інформація в школі є керівництвом до дії;
- шкільна система є споживачем не тільки інформації, виробленої іншими системами, а й інформації, виробленої безпосередньо в самій системі;
- шкільна система акумулює інформацію, тобто накопичує та зберігає її;
- шкільна система є посередником в комунікації;
- інформація в системі опрацьовується, а отже стає об’єктом діяльності;
- шкільна система є виробником інформації, тобто вона функціонує;
- діяльність самої системи є джерелом інформації;
- інформація в системі стає предметом і об’єктом пошуку та здобуття [2, с.9].

Отже, інформаційне забезпечення управління правовою освітою учнів у загальноосвітньому навчальному закладі об’єктивно пов’язане з впливом інформації на саму систему, виконання нею своїх функцій.

Пошук нових наукових способів ведення інформаційної діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу визначається такими причинами: 1) загальною тенденцією невідпинного зростання інформації та удосконалення діяльності керівників; 2) необхідністю подолання стихійності та недоліків в організації інформаційного забезпечення; 3) потребою модернізації змісту управлінської інформації; 4) пошуком ефективних засобів оптимізації інформаційної діяльності керівників освітніх закладів та установ.

Інформаційна діяльність керівників ЗНЗ повинна ґрунтуватися на відповідних наукових принципах. До таких принципів відносять:

- 1) методологічні: соціально-економічної детермінованості, системності, науковості, відкритості, конкретності, комплексності;
- 2) організаційні: відповідності цілям управління, правової пріоритетності і законності, диференційованості інформаційних потоків, принцип міри, повноти та інтегрального аналізу інформації, інформаційної достатності, зворотного зв’язку, неперервності та динамічності отримання і аналізу управлінської інформації [3, с.178-179].

Зазначені принципи передбачають: врахування об’єктивних закономірностей розвитку загальноосвітніх навчальних закладів, об’єктивізацію управлінської інформації; необхідність виявлення взаємозалежності компонентів, особливостей інформаційного обміну між частинами в цілісному утворенні, бачення поряд із взаємозв’язками елементів у самій системі характер її зв’язків із зовнішнім середовищем; виділення найсуттєвіших складових у комплексі основних інформаційних потоків; узгодженість інформаційних даних з чинним законодавством України і нормативними відомчими документами; необхідність наповнення інформаційних блоків даними для забезпечення та реалізації тактичних і стратегічних цілей; можливість удосконалення моделі, елективність та динамічність щодо її корекції.

Для створення системи інформаційного забезпечення управління, на думку В.В.Гуменюк, необхідно враховувати структуру управління, сукупність існуючих між її елементами взаємозв’язків і

взаємозалежностей, спрямованих на реалізацію цілей та завдань педагогічної системи. Основними структурними компонентами системи інформаційного забезпечення управління освітою визначено: цілі; суб'єкти управління; зміст інформації; об'єкти зворотних зв'язків; форми збору і збереження інформації; строки її виходу [3, с. 179].

Приведений комплекс елементів розглядається як система, тому що його характеризує: наявність певної сукупності елементів, які відкривають шлях до пізнання суті системи; внутрішня організація елементів, кожен з яких актуалізує свої субстратні властивості у взаємодії з іншими складовими; цілісність та єдність елементів, оскільки взяті самі по собі без зв'язку і залежності один від одного, вони не мають сенсу, або володіють лише потенційними можливостями; особливий взаємозв'язок, що забезпечує динамічну рівновагу; зв'язок із середовищем. Системний характер інформаційного забезпечення визначає, таким чином, чітку методологічну основу побудови всієї роботи керівника з інформацією, що відображає сутність загальноосвітнього навчального закладу та використовується в управлінні.

Джерелами інформації для керівника загальноосвітнього навчального закладу щодо управління правовою освітою учнів можуть бути: законодавчі, керівні, концептуальні документи; навчальна, наукова, методична, популярна та художня література; засоби масової інформації, відділи освіти, педагогічний досвід; семінари, наради, конференції, виставки; педагогічне прогнозування; атестація педагогічних кадрів; статистичні, фінансові, правові, управлінські документи, звіти тощо.

Очевидно, що усі вище згадані джерела сприятимуть інформаційному забезпеченню управління правовою освітою учнів у школі. Слід зазначити, що для більш об'єктивної оцінки стану правоосвітньої роботи, керівнику доцільно користуватися не одним, а усіма можливими інформаційними джерелами. Так як з одного боку інформація збирається і накопичується педагогічною системою для того, щоб бути переданою педагогам, учням їх батькам, а з іншого боку, ці суб'єкти навчально-виховного процесу у навчальному закладі несуть свою інформацію, яка теж опрацьовується і знову служить джерелом прийняття управлінських рішень.

Безпосередній збір необхідної інформації для здійснення управління правовою освітою учнів адміністрація освітнього закладу проводить під час відвідування та аналізу уроків і позаурочних заходів; проведення контрольних робіт; роботи зі шкільною документацією; планами роботи вчителів, дитячих організацій та об'єднань, органів учнівського самоврядування; проведення різних нарад тощо.

Для забезпечення повноти інформації з правової освіти учнів керівникам загальноосвітніх навчальних закладів доцільно використовувати такі методи її збору як вивчення, спостереження, тестування, метод „клінічного спостереження”, метод самооцінки, метод „вчительський портфель”, моніторингові дослідження, діагностування, ін.

Важливим аспектом інформаційної діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу є створення баз та банків даних. Як відомо, „банк” – це інформаційно – довідкова система, основне призначення якої полягає в накопиченні і збереженні в робочому стані інформаційних даних, видачі їх на запити, забезпеченні колективного доступу споживачів у систему і управлінні використанням інформації [6, с.5]. Питання створення та супроводження баз даних в освіті з використанням систем управління базами даних Fox BASE + GLIPPER розкривають у своїй праці В. Ю. Биков та В. Д. Руденко [2]. Вони характеризують функції користувачів базами даних, рівні представлення баз даних та основні функції системи управління базами даних в освіті.

На думку А. Є. Капто, ефективність методів збору і передачі управлінської інформації може бути значно підвищена за рахунок використання технічних засобів, таких як персональний комп'ютер, Інтернет, селекторний зв'язок, диктофон, магнітофон, усі види кадровпроекторів, телевізійних устроїв, відеотелефон та ін. Використання цих засобів дозволить значно скоротити витрати часу на збір і передачу інформації [7, с.83].

Організуючи інформаційні потоки для управління правовою освітою учнів, важливо враховувати основні вимоги до інформації. Це необхідність та достатність, цінність, своєчасність, безперервність, систематичність, регулярність, достовірність, конкретність і своєчасність. До вказаних вище критеріїв додають ще відповідність обсягу інформації та її характеру тому змісту функцій управління, що виконує даний управлінський рівень; доцільне поєднання первинної, вторинної, зведеної інформації.

Відтак система інформаційного забезпечення управлінської діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу щодо правової освіти учнів повинна враховувати усі засади її створення та підтримки функціонування. Це має стати одним із магістральних напрямів у роботі директорів шкіл, їх заступників, педагогів на шляху реалізації державних стратегічних та тактичних завдань правової освіти учнів.

Висновки... Акцентування уваги керівників шкіл на налагодженні системи інформаційного забезпечення управління правовою освітою школярів у співпраці з усіма зацікавленими установами та організаціями сприятиме ефективному вирішенню проблеми подолання правового нігілізму учнівської молоді та виховання висококультурних і законослухняних громадян України. Адже лише завдяки

цілеспрямованому управлінському впливу при налагодженій системі інформаційного забезпечення можлива успішна і ефективна реалізація правоосвітніх завдань у сучасній школі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Афанасьев В. Г. Социальная информация и управление обществом / Афанасьев Виктор Григорьевич. – М. : Политиздат, 1975. – 408 с.
2. Биков В. Ю. Система управління інформаційними базами даних в освіті / Биков В. Ю., Руденко В. Д. – К. : ІЗМН, 1996. – 288 с.
3. Гуменюк В. В. Підготовка керівників загальноосвітніх навчальних закладів до створення і користування системами інформаційного забезпечення / Гуменюк В. В. // Підготовка керівника середнього закладу освіти : навч. посіб. [за ред. Л. І. Даниленко.] – К. : Міленіум, 2004. – 272 с.
4. Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні : [моногр.] / Єльнікова Г. В. – К. : ДАККО, 1999. – 303 с.
5. Капто А. Е. Без информации – нет управления / Капто А. Е. // Управление современной школой : пособие для директора школы ; под ред. М. М. Поташника. – М. : АППЦИТТ, 1992. – С. 79-87.
6. Клыков Ю.И. Банки данных для принятия решений / Клыков Ю. И., Горьков Л. Н. – М., 1980. – 208 с.
7. Протасова Н. Г. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку / Протасова Н. Г. – К., 1998. – 176 с.

Аннотація

О.П.Ковальская

Информационное обеспечение управления правовым образованием учащихся общеобразовательного учебного заведения

Рассматривается проблема информационного обеспечения управления правовым образованием учащихся общеобразовательного учебного заведения.

Ключевые слова: *информационное обеспечение управления, система информационного обеспечения управления, правовое образование.*

Summary

O.P.Koval's'ka

Information Provision of Management of Law Education of General Educational Establishment Pupils

The problem of information provision of management of law education of general educational establishments is studied in the article.

Key words: *information provision of management, system of information provision of management, law education.*

Дата надходження статті:

„26” лютого 2010 р.

УДК 378:510.8

Н.В.КУДИКІНА,

*доктор педагогічних наук, професор
(м.Київ)*

Методологічні засади дослідження проблеми лідерства в освіті

Лідерство – актуальна проблема сучасної освіти. Методологія дослідження проблеми лідерства базується на ставленні до цього феномена як до діяльності особистості, що має системний характер. Стаття презентує авторську модель діяльності лідера.

Ключові слова: *лідерство, лідер, соціальне середовище, соціальні групи, активність.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... У сучасному суспільстві феномен лідерства привертає увагу як пересічних людей, так і вчених. Лідерство – соціально-психологічний феномен внутрішньо групового розвитку, який характеризує відносини домінування і підпорядкування в групі. Це явище виникає у процесі диференціації групової структури і її постійного вдосконалення.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, засвідчує, що її вивчення розпочалось в 30-і роки ХХ ст. американськими фахівцями з соціальної психології. Вчені не були однастайні щодо розуміння суті досліджуваного явища, внаслідок чого виділились кілька теорій лідерства. З довідникової літератури [4] дізнаємося про таке. Серед теорій лідерства найбільшу популярність здобули: теорія лідерських ролей, теорія рис лідера, теорія лідерства як функції групи і теорія лідерства як функції ситуації. У теорії лідерських ролей американський соціальний психолог Р.-Ф. Бейлс стверджує, що лідерство розглядається як прийняття людиною особливої ролі. Таких ролей виокремлюють дві: роль професіонала, що пов'язана з генерацією ідей і пропозицій для розв'язання поставленої проблеми, і роль соціально-емоційного спеціаліста, яка пов'язана із забезпеченням у групі належного психологічного клімату і розв'язанням проблем людських стосунків.

Американський соціолог Е. Богардус у теорії рис лідера стверджує, що лідером може стати людина, яка від природи наділена унікальними лідерськими рисами. Відтак, не кожен може бути лідером.